

Domsagohistorik

Katrineholms tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Katrineholms tingsrätt

Oppunda och Villåttinge domsaga

1680 ingick Oppunda, Villåttinge, Jönåkers, Rönö och Hölebo härad i en gemensam domsaga. Varje härad utgjorde ett eget tingslag. Från 1861 blev det officiella namnet på domsagan Kungadömet's domsaga.¹ Med tiden fick domsagan en allt större befolkning, och hanteringen av målen blev härigenom allt mer svårskött. Därför beslutades att domsagan skulle delas i två nya jurisdiktioner från och med 1879. Från den ursprungliga domsagan bröts Oppunda och Villåttinge härad ut och bildade en egen domsaga under benämningen Oppunda och Villåttinge härad's domsaga (Jönåkers, Rönö och Hölebo härad, se Nyköpings tingsrätt).² Från och 1936 ändrades namnet på domsagan till enbart Oppunda och Villåttinge domsaga.³

Oppunda härad

Oppunda härad hade ambulerande ting fram till mitten av 1750-talet. Tingen hölls bland annat på olika gästgiverigårdar. 1755 blev Stensjö i Stora Malms socken fast tingsställe. Ett tingshus uppfördes på platsen tio år senare (1765). Huset låg intill gästgiveriet, och de båda byggnaderna var i stort sett identiska. Här höll tingslaget ting fram till hösten 1881 då Katrineholm blev ny tingsplats. Samhället hade vuxit sedan järnvägen (stambanan) kom på 1860-talet. Tingen hölls i ett tingshus i närheten av järnvägsstationen. Byggnaden hade uppförts i början av 1880-talet. 1939 stod ett nytt tingshus i funkisstil klart inne i de centrala delarna av Katrineholm, och det första tinget hölls året därpå. Tingshuset låg mittemot järnvägsstationen, bakom det gamla tingshuset som senare revs. Anledningen till att det nya tingshuset uppfördes var att lokalerna i det gamla tingshuset hade blivit för små för domstolens behov. Detta gällde särskilt kansli lokalerna.⁴

Villåttinge härad

Villåttingebygden var ett geografiskt centrum i Södermanland. Det är inte riktigt klarlagt var Villåttinge härad's första tingsställe låg. Ting hölls bland annat vid Lilla Malma kyrka (nuvarande Malmköping). Omkring 1720 blev Flen ny tingsplats. Det fanns inte något särskilt tingshus utan häradsrätten använde sig av gästgiveriets lokaler. 1791 flyttades emellertid tingen tillbaka till Malma. Det gamla tingshuset i Flen var då gammalt och i behov av reparation i sådan omfattning att för ”mera än halfwa kåstanden [...] en ny Byggning uppsättas kan”.⁵ Malma hade några år tidigare (1785) blivit köping under namnet Malmköping. 1774 hade dessutom Södermanlands regemente öppnat en permanent övningsplats i Malmköping. Övningsfältet låg vid Malma Hed. Det var därför naturligt att även häradets tingsställe placerades här. Det nya tingshuset, ett trähus uppfört omkring 1790, var också beläget invid Malma hed och nära Malma kyrka.⁶ Till en början fungerade huset både som tingshus och som översteboställe för regementschefen. Först 1921, då regementet flyttade till Strängnäs, övergick hela byggnaden i tingshusbyggnadsskyldiges ägo.

Utvecklingen under andra hälften av 1900-talet

De två tingslagen slogs samman till ett enda i samband med införandet av nya Rättegångsbalken

¹ Almquist, 1954, s. 122f.

² Bihang till SFS 1878 nr 25 s. 2.

³ Jfr SFS 1935:541.

⁴ *Katrineholms tingshus 50 år 1939-1989*

⁵ *Malmköping 1785-1935* 1935, s. 33.

⁶ ”*Malmköping 1785-1935* Nyköping 1935, s. 32f.

1948. De tidigare tingsställena behölls och tings hölls växelvis i Katrineholm och Malmköping.⁷ Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än vad de hade varit tidigare.⁸

Ytterligare kommunreformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. 1965 förstatligades rådhusrätterna, och i början av 1970-talet trädde den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. 1971 bilades Katrineholms tingsrätt. Domkretsen omfattade Flens, Katrineholms och Vingåkers kommuner.⁹ Tingsrätten, och kansliet, inrymdes i Oppunda härads tingshus från 1939. Även Malmköping fungerade fortsättningsvis som tingsställe, och Katrineholms tingsrätt höll ting där cirka två gånger per månad. Malmköping kommer dock att upphöra som tingsställe från och med den 30 juni 2000.¹⁰

Katrineholms tingsrätt

Oppunda härad

Domsagotillhörighet:	1680–1878	Med Villåttinge, Jönåkers, Rönö och Hölebo härad ¹¹
	1879–1970	Med Villåttinge härad ¹²

Tingsplatser:	–1755	Ambulerande
	1755–1881	Stensjö i Stora Malms socken
	1881–1970	Katrineholm

Häradshövdingar

Johan von Bysing	1680–1691
Lennart Ekebon ¹³	1692–1717
Johan Kloos	1717–1733
Olof Christoffer Montan	1733–1750
Bengt Georg Berghman	1750–1762
Johan Petter Wankif ¹⁴	1762–1775

⁷ SFS 1947:679.

⁸ Från och med 1952 omfattade Oppunda och Villåttinge domsaga följande område: Sparreholms, Bettna, Mellösa, Julita, Floda, Sköldinge, Stora Malms och Västra Vingåkers landskommuner, Malmköpings köping samt städerna Flen och Katrineholm (SFS 1950:444).

⁹ SFS 1970:124. Jfr SFS 1973:740 samt 1982:996.

¹⁰ Uppgifter lämnade av Carl Edvard Sturkell den 18/5 2000. Tingshuset i Malmköping ägs idag av fastighetsbolaget Hamre Hus AB i Stängnäs. Bolaget äger även flera andra tingshus, bland annat i Strängnäs, Nyköping, Lindesberg och Kolbäck.

¹¹ Domsagan erhöll år 1861 officiellt benämningen Kungadömet domsaga.

¹² Jfr Kungl. Maj:ts beslut den 18 maj 1878.

¹³ Adlad Ekfelt

¹⁴ Adlad Gripenbjelke

Erik Ugglå	1775–1782
Paul von Jacobsson	1782–1821
Carl Peter Törnebladh	1821–1840
Henrik August Helleday	1841–1876
Erik Vilhelm Casimir Planting-Gyllenbåga	1879–1901
Erik Jakob Hagströmer	1902–1929
Carl Albert Brycker	1930–1950
Sture Mauritz Svensson	1950–1970

Villåttinge härad

Domsagotillhörighet:	1680–1878	Med Oppunda, Jönåkers, Rönö och Hölebo härad ¹⁵
	1879–1970	Med Villåttinge härad ¹⁶

Tingsplatser:

–1790	Flen
1790–1970	Malmköping

Häradshövdingar

Johan von Bysing	1680–1691
Lennart Ekebon ¹⁷	1692–1717
Johan Kloos	1717–1733
Olof Christoffer Montan	1733–1750
Bengt Georg Berghman	1750–1762
Johan Petter Wankif ¹⁸	1762–1775
Erik Uglå	1775–1782
Paul von Jacobsson	1782–1821
Carl Peter Törnebladh	1821–1840
Henrik August Helleday	1841–1876
	1877–1878
Erik Vilhelm Casimir Planting-Gyllenbåga	1879–1901
Erik Jakob Hagströmer	1902–1929
Carl Albert Brycker	1930–1950
Sture Mauritz Svensson	1950– 1970

Litteratur

Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige: med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954-1955

Katrineholms tingshus 50 år 1939-1989 (otryckt material, se Katrineholms tingsrätts arkivlåda i Dokumentationsprojektets arbetsarkiv)

Malmköping 1785-1935 : några minnesanteckningar till köpingens 150-årsdag, sammanställda på uppdrag av Kommunalfullmäktige, Nyköping : Södermanlands läns tidning, 1935

¹⁵ Domsagan erhöå år 1861 officiellt benämningen Kungadömet's domsaga.

¹⁶ Jfr Kungl. Maj:ts beslut den 18 maj 1878.

¹⁷ Adlad Ekfelt

¹⁸ Adlad Gripenbjelke